МІЖНАРОДНАЯ РАСПРАЦОЎКА ВЫКАРЫСТАННЯ ЭМАТЫЯЛОГІІ ЯК СПОСАБУ ВЫЯЎЛЕННЯ ПАРУШАЛЬНІКАЎ МЫТНАГА ЗАКАНАДАЎСТВА СЯРОД АВІЯПАСАЖЫРАЎ, ЯКІЯ МАЮЦЬ ДЫПЛАМАТЫЧНЫ СТАТУС

А. М. Барысёнак

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;
borisenok15042001@gmail.com;
навук. кір. – В. А. Астрога, д-р гіст. навук, праф.

Разглядаючы пытанне пра этнічную ідэнтычнасць, патрэбна звярнуць увагу на тую акалічнасць, што этнічнае адзінства кожнага народа, як і кожнага дыпламата, непарыўна злучана з агульнасцю яго псіхікі, што выяўляецца ў спецыфічных рысах характару, своеасаблівасці каштоўнасных усталевак. Без уліку дадзенай акалічнасці немагчыма ўразумець не толькі механізм устойлівасці жыццядзейнасці асобных этнічных груп, але і перадачу гэтых рыс з пакалення ў пакаленне. У дадзеным артыкуле ўжыванне эматыялогіі ў мытных органах будзе разглядацца на замежным прыкладзе мытнага кантролю Ізраіля і Кітая ў аэрапортах, а таксама прыярытэтнай тэхналогіі прафайлінгу.

Актуальнасць даследвання вызначаецца, з аднаго боку, немалай запатрабаванасцю вывучэння эматыўнай лексікі, але з іншага боку, недастатковай асветленасцю дадзенай тэмы. Гэта стварае нейкае супярэчванне, якое ў пэўнай ступені будзе ліквідавана ў найбліжэйшай будучыні, але пакуль разглядаюцца толькі спробы ў дадзеным даследванні.

Ключавыя словы: эматыялогія; бяспека; мытны кантроль; прафайлінг; авіяцыйная сістэма; заканадаўства; дыпламатычныя і консульскія прадстаўніцтвы.

У сучасным грамадстве мытная справа – шматзначны і неаднастайны працэс, што наўпрост адбіваецца на псіхалагічных аспектах дзейнасці, з якімі існуюць праблемы. У артыкуле мы разгледзім толькі фармавалую карціну стану і развіцця псіхалогіі, яе месца і ролю ў мытнай дзейнасці будучыні. Наша мэта – аказаць канкрэтную дапамогу мытнікам, якія вывучаюць мытную справу і права, у выпрацоўцы і рэалізацыі пленных зносін, ўзаемадзеяння з дыпламатамі і грамадствам. Навуковы разгляд сацыяльна-псіхалагічнага партрэта прадстаўнікоў дыпламатычнага грамадства мае вялікае практычнае значэнне. Яно, у прыватнасці, звязана і з развіццем прафесійна значных якасцяў мытніка, з вызначэннем мэтаў у кіраўніцкай дзейнасці мытных органаў.

Асноўныя элементы этнічнай псіхалогіі пачынаюць фармавацца яшчэ ў нетрах радавой грамады, калі кожны індывід у суб'ектыўным, псіхалагічным плане пачаў усведамляць сваю прыналежнасць да агульнасці «мы» ў

той меры, у якой у яго складалася ўяўленне пра «іх» – пра людзей, якія належаць да іншай групы.

Навуковая цікавасць да існасці і прыроды эмоцый паўстала яшчэ ў часы Антычнасці. З той пары эмоцыі чалавека былі прадметам даследаванняў філасофіі, якая пасля і вылучылася з яе псіхалогіі. У выніку пашыранага з'яўлення новых навуковых дысцыплін сталі вывучацца розныя сферы, у якіх могуць быць дастасоўныя і даследаваны чалавечыя эмоцыі: мытная справа, лінгвістыка, лагістыка і шмат іншых.

Сваім з'яўленнем эматыялогія абавязана групе лінгвістаў першай паловы XX стагоддзя (Ш. Балі, М. Брыяль, Ван Гінекен), выступоўцаў за тое, што лінгвістыцы патрэбна заняцца вывучэннем эмацыйных складнікаў [7]. Аднак да 1970-х гадоў праблема моўнай вербалізацыі і катэгарызацыі эмоцый здавалася для большасці лінгвістаў задаволена экзатычнай і небяспечнай, таму якія з'яўляліся ў той час працы на гэту тэму выклікалі хутчэй непрыманне, чым навуковую цікавасць. Але з зараджэннем новай гуманістычнай лінгвістычнай парадыгмы, якая дапускала пільную ўвагу да стваральніка, носьбіта і карыстача мовы, у тым ліку да яго псіхалогіі, лінгвісты ўжо не маглі не вывучаць сферы эмоцый, якая з'яўляецца самым чалавечым фактарам у мове.

Сучасная мова кожнага народа можа разглядацца як складаная сістэма. Адносіны паміж мовай і пачуццямі, эмоцыямі чалавека могуць разглядацца з розных бакоў. Істотна, што мова, у шырокім сэнсе слова, можа першапачаткова разглядацца як эмацыйная субстанцыя, так як чалавек, у прыватнасці мытнік, у любой сітуацыі зносін адчувае пэўныя пачуцці, якія, у сваю чаргу, знаходзяць адлюстраванне ў моўных сродках, якія ен выкарыстоўвае ў прамовы.

Зыходзячы з палажэнняў Венскай канвенцыі 1961 года пра дыпламатычныя адносіны і Венскай канвенцыі 1963 года пра консульскія адносіны [1,2], прадстаўнікі дыпламатычнай і консульскай місіі маюць мытныя прывілеі і імунітэты, такія як імунітэт ад прымянення ў дачыненні да іх тэхнічных сродкаў мытнага кантролю і мытнай працэдуры мытнага дагляду.

Прымяненне мытнай формы кантролю мае на ўвазе некаторае псіхалагічнае ўздзеянне на асоб, якія маюць дыпламатычны статус і на яго асабісты багаж. Дадзенае ўздзеянне не будзе лічыцца найгрубейшым парушэннем міжнародных канвенцый, толькі ў тым выпадку, калі ў мытных органаў есць важкія падставы меркаваць, што дыпламат парушае мытнае заканадаўства Мытнага саюза.

Але не заўседы мытныя органы валодаюць інфармацыяй і магчымым парушэннем мытнага заканадаўства. Што ж рабіць у такім выпадку, калі нельга ўжываць ні тэхнічныя сродкі мытнага кантролю ні мытны дагляд?

Рашэннем гэтай праблемы выступіць распрацоўка і ўкараненне інавацыйнай сістэмы выяўлення парушальнікаў мытнага заканадаўства сярод асоб, якія маюць дыпламатычны статус. Гэта сістэма эматыялагічнага маніторынгу.

Так як, часцяком члены дыпламатычных і консульскіх прадстаўніцтваў перасякаюць мытную мяжу з дапамогай авіятранспарту, то ўкараненне дадзенай сістэмы, мэтазгодна ажыццявіць у зонах мытнага кантролю аэрапортаў. Дадзеная сістэма дазволіць адсочваць эмоцыі авіяпасажыраў, якія маюць дыпламатычны альбо консульскі статус, выяўляючы дыпламатаў, якія ўтоена парушаюць мытнае заканадаўства.

Такая тэхналогія мытнага кантролю ў дачыненні да асобнай катэгорыяй замежных асоб, не парушае іх правы на мытныя прывілеі, з другога боку – павышаюць эфектыўнасць мытнага кантролю гэтых катэгорый асоб.

Пачнем з таго, што вызначым сутнасць эматыялогіі ў сучасных рэаліях. Эматыялогія – гэта навука, якая вывучае эмоцыі чалавека, іншымі словамі, гэта псіхалогія мімікі і жэстаў [3]. Яна закліканая вывучаць сувязь паміж унутраным станам чалавека і знешнімі праявамі, выяўляць заканамернасці паміж эмоцыямі, пачуццямі, і суправаджаючымі іх жэстамі, ненаўмыснымі жэстыкуляцыямі і мімікі.

Па-за залежнасці ад выхавання, манеры паводзін, звычак, на падсвядомым, інтуітыўным узроўні арганізм кожнага чалавека рэагуе на розныя сітуацыі прыкладна аднолькава, таму, назіраючы за міжвольнай жэстыкуляцыяй і мімікай, з вялікай верагоднасцю можна зрабіць правільныя высновы.

Немалаважным застаецца, што па сваей сутнасці эматыялогія падобная да тэхналогіі прафайлінга. Самым відавочным аргументам на карысць прафілявання пасажыраў застаецца той факт, што яно можа сарваць патэнцыйную атаку. Калі чалавек не вельмі добра навучаны і падрыхтаваны, то любы, хто займаецца злачыннай дзейнасцю або збіраецца здзейсніць нападзенне, не зможа схаваць усе прыкметы нервовага або агрэсіўнага чалавека, іншых падазроных характарыстык, якія маглі б іх ідэнтыфікаваць, бо псіхалагічныя праявы непрадказальныя. Працэсы і чаканні бяспекі аэрапорта – гэта адносна вядомая велічыня для ўсіх пасажыраў. Хаця канфігурацыя тэхналогіі можа быць рознай, з некаторымі варыяцыямі, заснаванымі на патрабаваннях краін, агульны працэс і праверкі застаюцца паслядоўнымі, што стварае магчымасць для тых, хто хоча абыйсці сістэму бяспекі. Хаця ў шмат аэрапортах праводзіцца дадатковы кантрольны дагляд, і ен носіць выпадковы характар, прадказальнасць працэсу забеспячэння бяспекі стварае патэнцыйную слабасць, якую можна выкарыстоўваць у злачынных мэтах.

Аргументы супраць сканцэнтраваны вакол таго, наколькі эфектыўны гэты працэс і ці можа быць апраўданы дадатковы ўзровень страт грамадзянскай свабоды. Многія навукоўцы сцвярджаюць, што прафіляванне парушае грамадзянскія правы з дапамогай узмоцненых праверак бяспекі і выкарыстання інфармацыі пра пасажыраў для стварэння профіляў рызыкі, асабліва калі яны відавочна не пагадзіліся на свабодны доступ да гэтай інфармацыі. Баланс паміж бяспекай і грамадзянскай свабодай застаецца і будзе заставацца спрэчным і актыўна абмяркоўваюцца пытаннем. У практыцы прафайлінгу нярэдкія памылкі і збоі, якія не дазваляюць у неабходнай ступені забяспечыць бяспеку, у тым ліку ў авіяцыйнай сферы. Нягледзячы на гэта, авіяцыйная сістэма ў яго розных формах і відах як сучасны метад прагназавання і папярэджання патэнцыйных рэальных пагроз бяспекі мае значныя перспектывы, асабліва калі практыкай будуць своечасова запатрабаваныя і выкарыставаныя вынікі навуковых даследванняў у гэтай галіне.

На наш погляд, акрамя пагроз грамадзянскай свабодзе, існуе стыгматызацыя расавага і этнічнага прафілявання. Калі прафіляванне пасажыраў зроблена правільна, то раса, этнічная прыналежнасць і рэлігія не павінны мець ніякага ўплыву, паколькі пасажыры адбіраюцца толькі па падазроным або нехарактэрным паводзінах. Аднак працэс прафілявання натуральным чынам прыводзіць да стэрыатыпізацыі, нацэльвання на канкрэтныя групы, якія вызначаюцца і этнічнымі характарыстыкамі.

У дадзены момант не існуе дакладных дадзеных, якія даказваюць эфектыўнасць прафілявання і эматыялогіі пасажыраў. Аднак, маюцца прыклады прафілявання пасажыраў у Ізраілі, ЗША і Індыі. Ізраіль адкрыта выкарыстоўвае прафіляванне як неад'емную частку свайго рэжыму бяспекі. Пасажыры апытваюцца і дапытваюцца на працягу ўсяго працэсу, ад прыбыцця ў аэрапорт да ўваходу ў тэрмінал, чэргі да фактычнай рэгістрацыі і кантрольна-прапускнога пункта бяспекі да пасадкі ў самалет. Тэль-авіўскі аэрапорт імя Бэн-Гурыена лічыцца адным з самых бяспечных аэрапортаў, збольшага з-за гэтага працэсу, аднак яго ўплыў на час чакання ў чарзе прыкметна. Улічваючы ўмовы бяспекі ў Ізраілі, такі падыход не будзе універсальна перадавацца праз глабальныя аэрапорты. Аднак варта памятаць, што ўсе жэсты неабходна разглядаць у комплексе, а не паасобку, жэсты мнагазначныя, іх можна дакладна вытлумачыць толькі ў сукупнасці з іншымі невербальнымі сігналамі.

Далей у якасці прыкладу эматыялогіі прывядзем замежны вопыт Кітая. Кітайскія спецыялісты распрацавалі тэхналогію распазнавання эмоцый людзей, якая ўжо ўкараняецца ў аэрапортах краіны і таксама на станцыях метро для высвятлення асоб, падазраваных у здзяйсненні злачынстваў [6].

З дапамогай відэазапісаў, тэхналогія распазнання эмоцый можа хутка ідэнтыфікаваць падазраваных у злачынстве, аналізуючы іх псіхічны стан, што дазваляе прадугледзець незаконныя дзеянні, уключаючы тэрарызм і кантрабанду. Дадзеная тэхналогія ў асноўным выкарыстоўваецца на мытні і дапамагае выяўляць прыкметы агрэсіўнасці і нервовасці, а таксама ўзровень стрэсу і здольнасць чалавека нападаць на іншых.

Таксама каманда кітайскіх даследчыкаў распрацавала тэхналогію дыстанцыйнага распазнання па ўнікальным малюнку вен на руцэ чалавека, якая ў будучыні можа стаць заменай QR-коду і ідэнтыфікацыі па твары. Данная тэхналогія дазваляе адрозніваць размяшчэнне буйных вен і капіляраў. Карыстачу досыць узмахнуць рукой для праходжання працэдуры ідэнтыфікацыі або аўтарызацыі.

Прааналізаваўшы прынцып дадзенай методыкі, можна зрабіць выснову: дыпламата альбо іншага чалавека, які парушае мытнае заканадаўства, выдадуць яго эмоцыі, міжвольныя жэсты, іншымі словамі авіяпасажыр, які мае дыпламатычны статус, ведаючы, што парушае мытнае заканадаўства, будзе нервавацца, няўпэўнена сябе паводзіць, тым самым выклікаць да сябе падазрэнні. Дадзеная сістэма маніторынгу авіяпасажыраў мае месца быць, па прычыне таго, што на сенняшні дзень пачасціліся выпадкі парушэння мытнага заканадаўства з удзелам асобнай катэгорыі замежных асоб. З іншага боку, яна дазволіць выяўляць парушальнікаў мытнага заканадаўства сярод усіх авіяпасажыраў без выключэння.

Варта выказаць здагадку, што укараненне сістэмы эматыялагічнага маніторынгу авіяпасажыраў цягне за сабой павялічванне кадравага складу, так як дадзеная сістэма патрабуе немалая колькасць спецыялістаў, кампетэнтных у гэтай галіне, таксама з'явіцца неабходнасць у аснашчэнні зон мытнага кантролю аэрапортаў вялікай колькасцю сродкаў відэаназірання. Гэта асноўныя аспекты паспяховага ўкаранення дадзенай сістэмы выяўлення парушальнікаў мытнага заканадаўства, у нашым выпадку сярод авіяпасажыраў, якія маюць дыпламатычны або консульскі статус. Трэба пазначыць алгарытм укаранення дадзенай тэхналогіі ў працу мытных органаў, у нашым выпадку ў зоне мытнага кантролю аэрапортаў:

- падрыхтаваць тэхнічную базу для паспяховага функцыянавання;
- зрабіць кадравыя карэкціроўкі, – гэта значыць адкрыць такую вакансію ў штаце мытных органаў, як мытны спецыяліст па эматыялагічнаму маніторынгу;
- таксама варта ўразумець пра прывелеі асобных катэгорый замежных асоб, напрыклад, права на ганаровы прыем. Дадзеная тэхналогія мытнага кантролю ў дачыненні да такіх асоб, не павінна дастаўляць ім дыскамфорт і тым больш парушаць іх правы.

Рэзюмуючы вышэйпералічанае, дадзеная тэхналогія мае месца быць па шэрагу прычын:

- на сенняшні дзень павялічваецца колькасць парушэнняў мытнага заканадаўства, якія здзяйсняюцца вышэйзгаданымі катэгорыямі асоб;
- немагчымасць прымянення ў дачыненні да дадзеных асоб мытнай працэдуры мытнага надгляду і прымянення тэхнічных сродкаў мытнага кантролю (ТСМК);
- функцыя псіхалогіі. У нашым выпадку эматыялогія адыгрывае вялікую ролю ў любой сферы чалавечай дзейнасці і выключэннем не з'яўляецца мытны кантроль;
- укараненне дадзенай тэхналогіі не патрабуе выдаткаў вялікай колькасці рэсурсаў.

Такім чынам, эматыялогія пасажыраў павінна быць пашырана ва ўсіх краінах, каб улічваць не толькі чалавечае ўзаемадзеянне і паводніцкі аналіз, але і выкарыстанне профілю дадзеных і даступнай інфармацыі пра пасажыраў, у тым ліку і іх эмоцый. Менавіта дзякуючы гэтаму працэсу будзе адбывацца больш актыўнае ўзаемадзеянне з пасажырапатокам. Варта заўважыць, што дадзеная тэхналогія не адразу зможа паказаць высокую эфектыўнасць у Рэспубліцы Беларусь, так як псіхолагам-эматыелагам атрымаецца не адразу ўкараніцца ў мытную сістэму мытных органаў, але, як паказвае практыка замежнага досведу – няма немагчымага, бо ўсе на гэтым свеце магчыма.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Венская конвенция о дипломатических сношениях от 18 апреля 1961 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/dip_rel.shtml. – Дата доступа: 03.05.2022.
2. Венская конвенция о дипломатических сношениях от 19 марта 1967 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://docs.cntd.ru/document/1901943. – Дата доступа: 04.05.2022.
3. Livejournal / Emotiology [Electronic sourse]. – Mode of access: https://data.worldbank.org/indicator. – Date of access: 03.05.2022.
4. Аграшенков А.В. Психология в таможенном деле. Учебно-практическое пособие. СПб., 2015.; Основы таможенного дела. 2015. С. 84–100.
5. *Винокуров, В.И.* Современная дипломатическая практика: дипломатия силы и/или сила дипломатии /В.И.Винокуров // Научный журнал. – 2020, №2. – С.14 – 20.
6. Главное таможенное управление КНР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.customs.gov.cn. – Дата доступа: 03.05.2022.
7. *Ильичев, Л.Ф.* Эмоции как объект исследования /Л.Ф.Ильичев // Научный журнал: Психология. – 2019. - №3. – С.15 – 23.